

<<Μεταφορικές αναπαραστάσεις του προσφυγικού ζητήματος σε πολιτικές γελοιογραφίες>>

Π.Μ.Σ: «Γλωσσολογία: Γλώσσα και Επικοινωνία»

Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία:

Μεταναστευτικές ταυτότητες και κριτική γλωσσική
εκπαίδευση

Πολίτη Μαριάντζελα (1020278)

Διδάσκων Καθηγητής: Α. Αρχάκης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

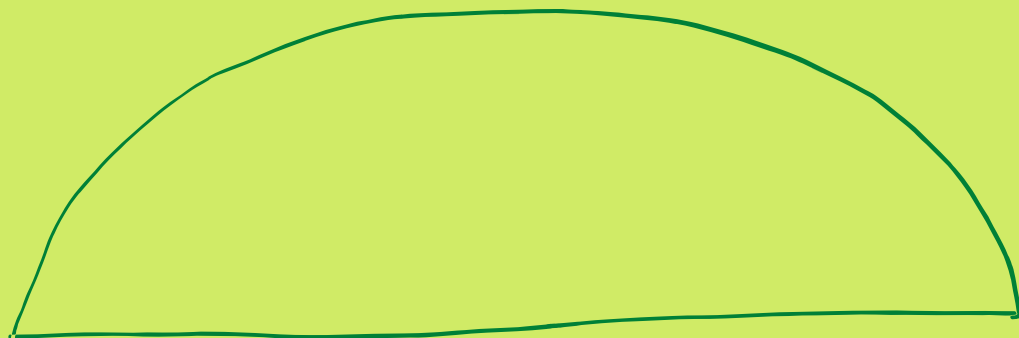

Περιεχόμενα

- Θεωρητικό πλαίσιο
- Εργαλεία Ανάλυσης
- Ανάλυση γελοιογραφιών
- Συμπεράσματα

Θεωρητικό Πλαίσιο - Εργαλεία Ανάλυσης

- Εθνικός λόγος
- Ρευστός ρατσισμός
- Κριτική Ανάλυση Λόγου -
Κριτική Ανάλυση
Μεταφοράς
- Εννοιολογική Μεταφορά
- High/Low Agency
- Πολυτροπική προσέγγιση

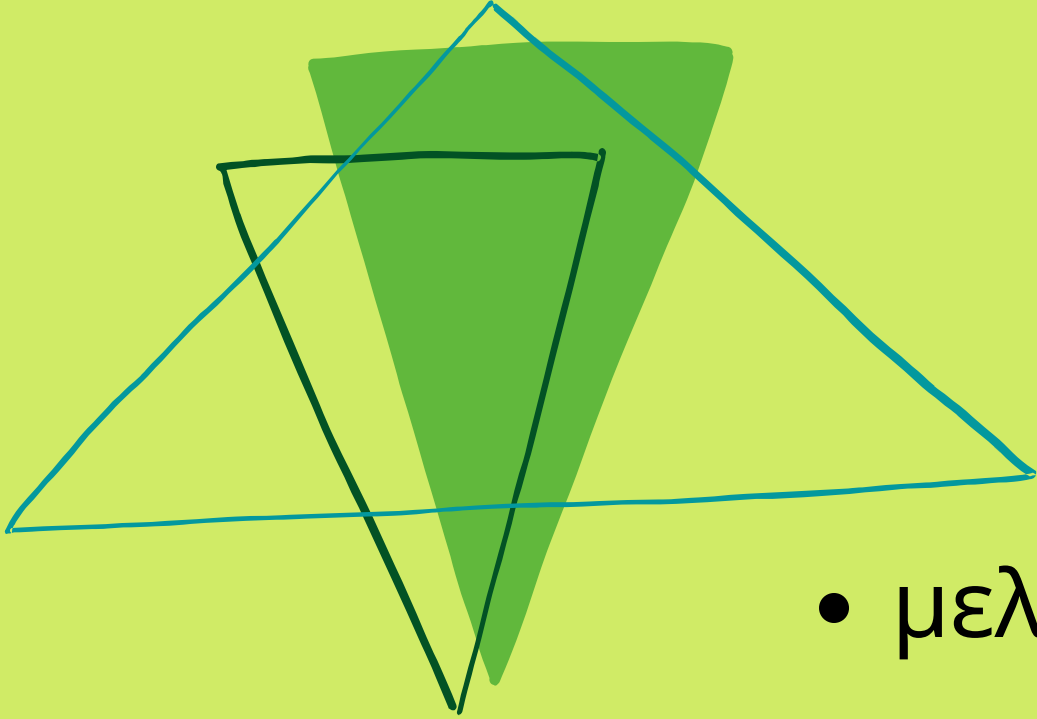
Εθνικός λόγος Αρχάκης

- Δημιουργία εθνών-κρατών
- Ομοιογένεια (κοινωνική, γλωσσική, θρησκευτική κλπ)
- Εξ ορισμού ρατσιστικός
- Βασίζεται στη διάκριση ("Εμείς" vs "Άλλοι", "εντός" vs "εκτός")
- Αναπαράγει στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Ρευστός ρατσισμός Weaver

- Μετα-μοντερνικότητα
- Διαφέρει από τον μονολιθικό, ρητά εκδηλωμένο ρατσισμό
- Αμφισημίες, αντιθέσεις, "πολλαπλές αναγνώσεις" νοημάτων
- Πρόσφορο έδαφος αναπαραγωγής τα Μ.Μ.Ε.
- Επηρεάζει τον ορισμό του/της "Άλλου-ης"

Κριτική Ανάλυση Λόγου

Reisigl & Wodak

- μελέτη λόγων εντός κοινωνικο-πολιτικού πλαισίου
- αποφυσικοποίηση ανισοτήτων-σχέσεων εξουσίας
- ανάδειξη ρατσιστικών στερεοτύπων ακόμη και σε αντιρατσιστικούς λόγους (διάκριση, αφομοίωση κλπ)
- 3 βασικές αρχές: αναγνώριση (identification), ερμηνεία (interpretation) και εξήγηση (explanation)

Charteris-Black, Κριτική Ανάλυση Μεταφοράς

Οι κοινές για τους ομιλητές μεταφορές με υψηλή συχνότητα χρήσης συχνά στρατεύονται με στρατηγικούς σκοπούς ως ρητορικά/ιδεολογικά εργαλεία σε πλαίσιο επιχειρηματολογίας.

Εννοιολογική Μεταφορά

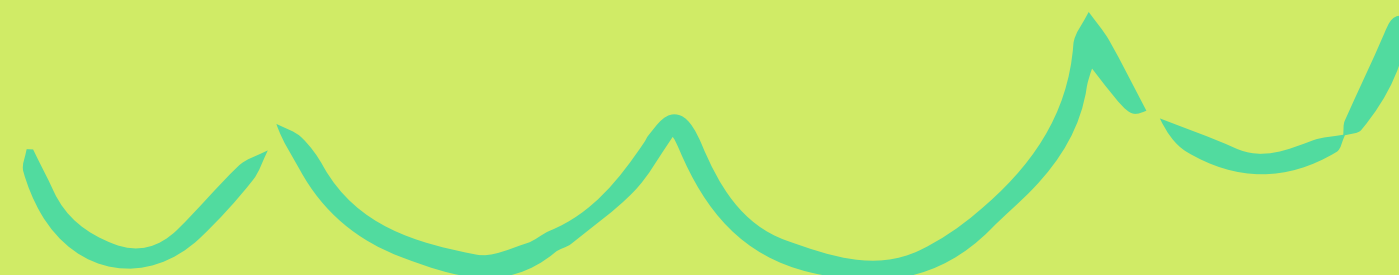
Lakoff & Johnson

- Γνωστικό ασυνείδητο
- Ενσώματη εμπειρία του ατόμου από τον κόσμο
- Αναλογίες - Συνάψεις μεταξύ πεδίου - πηγής και πεδίου - στόχου
- Εικόνες - Σχήματα
- Σκέψεις - Ιδέες που αντικατοπτρίζονται στον λόγο
- Δημιουργία οπτικών μεταφορών από γλωσσικές μεταφορές
- Αξιολογική, ιδεολογικά φορτισμένη (Charteris - Black)

Agency Bamberg

- Διάδραση του υποκειμένου με τον κόσμο στον οποίο περιλαμβάνεται και εμπλέκεται
- Κατασκευή ταυτοτήτων
- Δίλημμα: κατεύθυνση δράσης world-to-person (low agency) **vs** person-to-world (high agency)
- Low agency → αρνητική αξιολόγηση

Υποκείμενο χωρίς ισχύ, χωρίς σημαντική επιρροή στο περιβάλλον του, χωρίς αυτόελεγχο, χωρίς ανάληψη ευθυνών κλπ **vs** High agency

Πολυτροπική προσέγγιση van Leeuwen

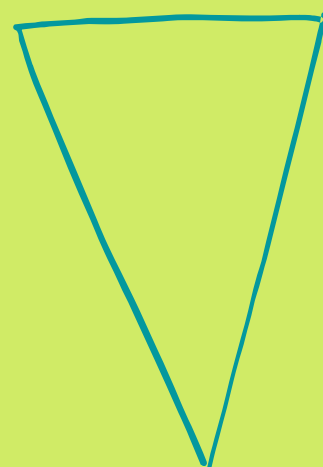
- Οπτική αναπαράσταση κοινωνικών δραστών / ριών
- Σημειωτικά μέσα οπτικής τροπικότητας (χρώματα, μεγέθη, διάταξη στον χώρο κλπ)
- Ρόλοι ➔ ενεργοί-ές / παθητικοί-ές
- Συγκεκριμένη / Γενική αναπαράσταση. ➔ έμφαση ή μη στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ατόμου ή της κοινωνικής ομάδας που αντιπροσωπεύει
- Ανθρωποποίηση - εξατομίκευση / Απανθρωποποίηση. ➔ παρουσίαση των κοινωνικών δραστών / ριών με τα ανθρώπινά τους χαρακτηριστικά ή ως αντικείμενα, όργανα κλπ.

Δεδομένα

Πολιτικές γελοιογραφίες

- Το Μετέωρο Βήμα, 2016
- Έκθεση Νομικής Σχολής Βαγιαδολίδ, Ισπανία
- Εφημερίδες αριστερού / κεντρο - αριστερού πολιτικού προσανατολισμού
- Sites
κ.ά.

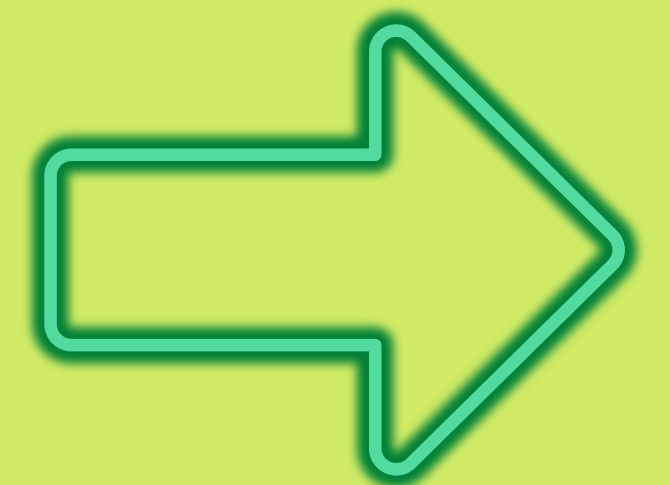
φιλοπροσφυγική
στάση

καταγγελτική διάθεση προς τις
πρακτικές των κυρίαρχων
χωρών και θεσμών

Ανάλυση Δεδομένων

Ενδεικτικά

Π. Μαραγκός. <<Το Έθνος>>

2015

(1)

- **Αναγνώριση**

Η Ε.Ε. ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΣΤΡΟΥΘΟΚΑΜΗΛΟΣ

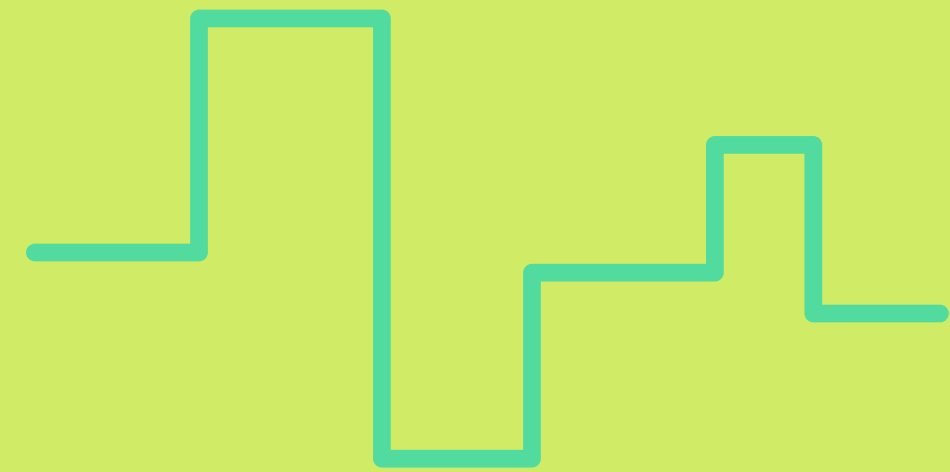
πεδίο-πηγή: στρουθοκάμηλοι πεδίο-στόχος: Ε.Ε.

- **Ερμηνεία**

Στρουθοκαμηλισμός: όταν κάποιος/α εθελοτυφλεί στα προβλήματά του/της ή σε κάτι που τον/την κάνει να δυσφορεί, αντί να το αντιμετωπίσει.

Ειδησεογραφικός-Πολιτικός λόγος: <<Ο πολιτικός στρουθοκαμηλισμός του Υπουργού Ανάπτυξης>>, <<Τσίπρας: Κατηγόρησε την κυβέρνηση για πολιτικό στρουθοκαμηλισμό>> κλπ.

Ρητορικός στόχος: - Κατάδειξη στάσης της Ε.Ε. στο προσφυγικό ζήτημα
- Υπεράσπιση των προσφύγων/ισσών

Μεταφορικό σενάριο: (Musolff)

Η Ε.Ε. ως στρουθοκάμηλος έχει χώσει το κεφάλι της στην άμμο, σε ακτή της Μεσογείου όπως δηλώνεται μέσω της πινακίδας, ενώ δίπλα της θαλασσοπνίγονται πρόσφυγες/ισσες κουνώντας τα χέρια τους ως έκκληση βοήθειας.

• **Εξήγηση**

Ανάδειξη ιδεολογικού φορτίου της οπτικής μεταφοράς.

- Δεξιά πλευρά- Κάθετος άξονας (μεγαλύτερη πληροφοριακή σημασία)

καταλαμβάνεται εξολοκλήρου από την στρουθοκάμηλο.

- Αριστερή πλευρά- Οριζόντιος άξονας μετωνυμική αναπαράσταση

των προσφύγων μέσω των χεριών, αξιοποιείται ελάχιστος χώρος στην εικόνα.

- Η στρουθοκάμηλος φαίνεται πιο μπροστά στην εικόνα σε σχέση με τα χέρια στη θάλασσα.

- *Ρόλοι:* Πρόσφυγες/ισσες ως παθητικοί/ες αποδέκτες/ριες της κατάστασης, έρμαια, θύματα, ανίκανοι/ες να βοηθήσουν τους εαυτούς τους, low agency

- *Αναπαράσταση:*

- Γενική αναπαράσταση των προσφύγων/ισσών, καθώς απεικονίζονται μόνο μερικά χέρια αντιπροσωπεύοντάς τους, όλα ίδια μεταξύ τους, ανοιχτού χρώματος κάτι που αντιβαίνει στα πραγματικά τους χαρακτηριστικά. vs Συγκεκριμένη αναπαράσταση Ε.Ε..
- *Απανθρωποποίηση.* Δεν αναπαρίστανται καν ως ολόσωμες ανθρώπινες φιγούρες και τα ιδιαίτερά τους χαρακτηριστικά αποσιωπώνται.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, αν και βάσει κοινωνικο-πολιτικής πραγματικότητας η Ε.Ε. έχει ρόλο κυρίαρχου, high agency και με αυτόν τον τρόπο είθισται να αναπαρίσταται σε πολιτικές γελοιογραφίες, ενώ οι πρόσφυγες/ισσες λαμβάνουν ρόλο κυριαρχούμενου, στην εικόνα (1) παρουσιάζεται παραδόξως και η Ε.Ε. με low agency.

Οι ανισότητες που απηχεί η πολιτική γελοιογραφία (1) (μεγέθη, χρώματα, στεριά vs θάλασσα κλπ.) απορρέουν ρευστό ρατσισμό, παρά το αντιρατσιστικό της πλαίσιο.

(2)

Π. Ζάχαρης, 2016

- **Αναγνώριση**

Η Ε.Ε. ΕΙΝΑΙ ΠΟΝΤΙΟΣ ΠΙΛΑΤΟΣ

πεδίο-πηγή: Πόντιος Πιλάτος   πεδίο-στόχος: Ε.Ε.

- **Ερμηνεία**

Ποντιοπιλατισμός (νεολογισμός), νίπτω τὰς χεῖρας μου: Αποποιούμαι των ευθυνών

Ειδησεογραφικός-Πολιτικός λόγος: <<Στις δόξες του ο ποντιοπιλατισμός>>, <<Πολιτικός ποντιοπιλατισμός στο απόγειό του>> κλπ.

Ρητορικός στόχος: - Κατάδειξη στάσης της Ε.Ε. στο προσφυγικό ζήτημα
- Υπεράσπιση των προσφύγων/ισσών

Μεταφορικό σενάριο:

Η Ε.Ε. (γαλάζια μανίκια με κίτρινα αστέρια) ως Πόντιος Πιλάτος πλένει τα χέρια της σε χρυσό νιπτήρα, στο νερό του οποίου επιπλέουν πτώματα προσφύγων/ισσών.

• **Εξήγηση**

Ανάδειξη ιδεολογικού φορτίου της οπτικής μεταφοράς.

-Μετωνυμική αναπαράσταση της Ε.Ε. μέσω των χεριών.

Τα χρυσά χαρακτηριστικά βραχιόλια, που παραπέμπουν σε Ρωμαίο αξιωματούχο, σε συνάρτηση με τα υπόλοιπα στοιχεία της εικόνας μάς μεταφέρουν στην σκηνή πριν τη σταύρωση του Χριστού, όπου ο Πόντιος Πιλάτος πλένει τα χέρια του για να "καθαριστεί" από κάθε ευθύνη, να βγάλει από πάνω του το κρίμα της καταδίκης του Ιησού, να "ξεπλύνει" την αμαρτία.

- *Ρόλοι*: Πρόσφυγες/ισσες ως θύματα, νεκροί/ές, μηδενικό agency **vs** Ε.Ε. ως ενεργός δράστης, ισχυρός

- *Αναπαράσταση*:

- Γενική αναπαράσταση προσφύγων/ισσών. Αναπαρίστανται *απανθρωποποιημένοι/ες* ως όμοιες φιγούρες, χωρίς να διακρίνονται τα ατομικά τους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Μετά βίας αντιλαμβάνεται κανείς ότι πρόκειται για ανθρωπόμορφες φιγούρες. Υπάρχουν και κάποιες μετωνυμικές αναπαραστάσεις μέσω μεμονωμένων χεριών που εντοπίζονται στο νερό. **vs** Συγκεκριμένη αναπαράσταση της Ε.Ε.
- Οι φιγούρες με τις οποίες αναπαρίστανται οι πρόσφυγες/ισσες είναι αρκετά ανοιχτόχρωμες, γεγονός που αντιβαίνει στα πραγματικά τους χαρακτηριστικά.

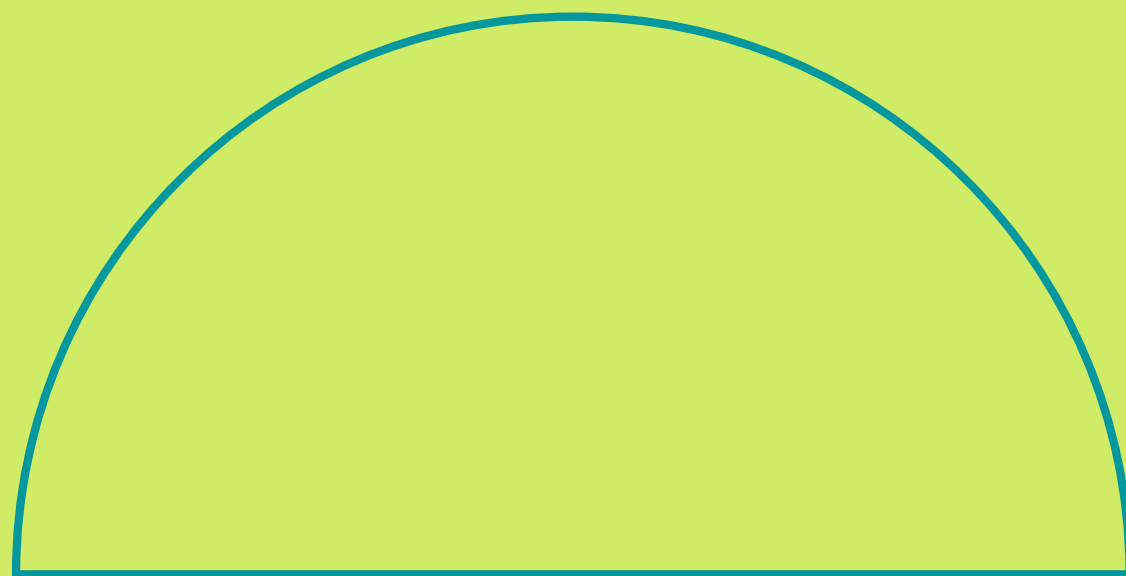
- Σαφής διαφορά μεγέθους και έντασης χρωμάτων μεταξύ των χεριών (E.E.) και των σωμάτων στο νερό (πρόσφυγες/ισσες).

Η αναπαράσταση των προσφύγων/ισσών πνιγμένων στο νερό του νιπτήρα, παραπέμπει στους κατά συρροή πνιγμούς τους στη Μεσόγειο. Το γεγονός ότι ο "Πόντιος Πιλάτος" πλένει τα χέρια του για να αποποιηθεί των ευθυνών πάνω στα πτώματα των προσφύγων/ισσών, με το νερό στο οποίο έχουν πνιγεί, αποτυπώνει τη στάση των δυνάμεων της E.E. απέναντι στο προσφυγικό ζήτημα και σε όλα τα τραγικά συμβάντα που ταυτίζονται με αυτό.

Όλες οι διαφορές μεταξύ των αναπαριστώμενων που σκιαγραφήθηκαν κατά την ανάλυση της γελοιογραφία (2) συνηγορούν στο γεγονός ότι και σε αυτήν την περίπτωση ελλοχεύει ρευστός ρατισμός, παρά την καταγγελτική διάθεση του καλλιτέχνη.

Γενικά Συμπεράσματα

για τις αναπαραστάσεις ηγετικών δυνάμεων vs προσφύγων/ισσών σε πολιτικές γελοιογραφίες

- Δίπολα άνισης ισχύος ➡ ρευστός ρατσισμός
- Low agency προσφύγων/ισσών vs High agency ηγεμονικών δυνάμεων (Ε.Ε., ΝΑΤΟ κλπ)
Παραλληλισμός με τους ρόλους (van Leeuwen).
- *Γενική αναπαράσταση* προσφύγων, συνήθως αποσιωπώνται τα ιδιαίτερά τους χαρακτηριστικά
- *Απανθρωποποίηση/Αντικειμενοποίηση* προσφύγων/ισσών
- Χρήση οπτικοποιημένων εννοιολογικών μεταφορών για την απόδοση μιας κοινωνικο-πολιτικής κατάστασης ➡ μετάδοση ιδεολογικού φορτίου

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (ενδεικτικά)

- Αρχάκης, Α. 2020. *Από τον Εθνικό στον Μετα-εθνικό Λόγο: Μεταναστευτικές Ταυτότητες και Κριτική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Bamberg, M. 2012. Narrative Practice and Identity Navigation. Στο *Varieties of Narrative Analysis*, (επιμ.) James A. Holstein & Jaber F. Gubrium, 99 -124. Los Angeles: Sage.
- Fairclough, N. 2003. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Re-search*. London: Routledge.
- Gibbs, R. (επιμ.). 2008. *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Musolff, A. 2004. *Metaphor and Political Discourse: Analogical Reasoning in Debates about Europe*. New York: Palgrave Macmillan.
- Reisigl, M. & Wodak, R. 2001. *Discourse and Discrimination: Rhetoric of Racism and Antisemitism*. London: Routledge.
- Van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Weaver, S. 2016. *The Rhetoric of Racist Humor: US, UK and Global Race Joking*. London: Routledge.